

Kauko Rekola:

VUOSIEN 1812—30 VÄRVÄTYN SUOMALAISEN
SOTAVÄEN UNIVORMU.

Kun värvätty suomalainen sotaväki suomalaiselta taholta tehtyjen monien ja monenlaisten esitysten vaatimattomana lopputuloksena vihdoinkin syyskuun 18. p:nä 1812 määrättiin perustettavaksi, niin keisari oli jo tätä aikaisemmin esittänyt sotaväen sotilaspuvusta vain sen ylimalkaisen toivomuksen, että puku olisi ”yksinkertainen, siisti ja mahdollisimman halpa, mutta että se kuitenkin täyttäisi hyvän mauan univormulle asettamat vaatimukset”. — Keisarillinen pukumääräys oli seuraava myöhemmin.¹⁾

Täten luvattua pukumääräystä saatiin kuitenkin odottaa viiden vuoden ajan, sillä vasta syyskesällä 1817 suomalaisien jääkärirykmenttien univormu sai ensimmäisen kerran näin virallisen vahvistuksensa. Välikautena käytetyt puvut olivat olleet enemmän tai vähemmän epävirallisia sekä väliaikaisia.

Kuten jo on ymmärrettäväkin, oli kysymys suomalaisesta sotaväestä jo sellaisenaan näissä, Suomen sodan jälkeisissä, olosuhteissa jossakin määrin arkaluontoinen asia. Se tosiasia, että kansamme Ruotsin-vallan aikana oli joutunut käymään miltei yhtämittaista taistelua Venäjää vastaan, ei voinut olla vaikuttamatta monellakin tavoin suo-

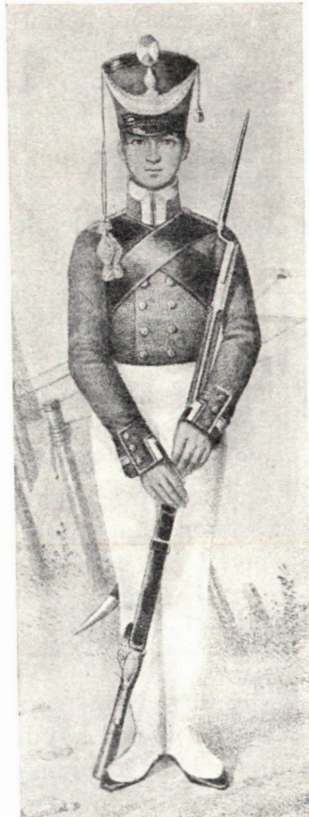
malaisen sotaväen perustamisneuvotteluissa. Kun jääkäri-rykmenttimme kuitenkin sitten lopulta saatiin perustetuiksi, niin oli sotaväkiasiaa erinomaisella innolla — ja myös huomattavalla vaikutusvallalla — ajaneen, silloin Pietarissa Suomen asiain komitean puheenjohtajana toimineen Kustaa Mauri Armfeltin pyrkimyksenä, että sotaväen olemassaoloa ei tarpeettomasti vaarannettaisi ja että siten mm. ohjesääntöjä koskevissa ja niitä vastaavissa, toisarvoisiksi katsottavissa kysymyksissä seurattaisiin venäläisiä esikuvia, siinä määrin kuin se oli mahdollista sekä ”kunnian ja perustuslain mukaista” sekä olisi myös heikentämättä suomalaista kansallistuntoa.²⁾ Armfeltin kannalla tässä kysymyksessä olivat myös useimmat muut maamme silloiset johtohenkilöt. Toisaalta kuitenkin ei ole ihmeteltävää, että nämä Armfeltin pyrkimykset herättivät sittenkin enemmän vastarintaa kuin ymmärtämystä sekä entisen upseeriston keskuudessa että ehkä laajalti myös muissa kansankerroksissa. Ei varmaankaan ollut helppoa luopua vanhoista, tutuiksi käyneistä perinteistä sekä mukautua uuteen tyyliin ja uusiin, ennen vierottuihin muotoihin.³⁾

Nämä katsantokantojen ja mielipiteiden eroavaisuudet tulivat ehkä kaikkein selvimmin esille komentokielikysymyksessä, mutta ne eivät olleet vaikuttamatta myöskään sotilaspukua koskeviin ratkaisuihin. Varsinaisista erimielisyyksistä eivät asiakirjat tosin tiedä paljoakaan kertoa, mutta niistä riippumattakin oli jo ennakolta otettava huomioon upseeriopposition kieltämätön olemassaolo — mihin koko sotaväkikysymys olisi saattanut jopa rautakin — kuten myös laajempi yleinen mielipide, joka ei ehkä olisi jaksanut entisiä vihollisvärejä hyväksyä, varsinkaan näin pian sodan jälkeen. Tämän mielipiteen arvovaltaisena

tulkkina oli esiintynyt Suomen asiain komitean ensimmäinen jäsen, kenr.maj. J. F. Aminoff, joka sotaväkeä koskevissa suunnitelmissaan oli aikaisemmin pariinkin otteeseen esittänyt, että perustettavat uudet joukko-osastot saisivat käyttää Ruotsin-vallan aikaisia univormuja.⁴⁾

Nämä vastakohtaisuudet — Armfeltin varovainen mukautumispolitiikka sekä sen vastainen, vanhoista perinteistä itsepintaisesti kiinni pitänyt oppositio — olivat varmaankin tärkeimpänä syynä siihen eräänlaiseen soviteluratkaisuun, että värvättyjä rykmenttejä varten määrättiin aluksi kaksi erilaista univormua — vanhan valtakunnan rajan ollessa tässä suhteessa yhä edelleen eroittavana tekijänä.

Vasta äskettäin — joulukuussa 1811 — muun Suomen yhteyteen palautetun Viipurin läänin alueella olot olivat kehittyneet monella tavoin toisin kuin muualla Suomessa. Suhtautuminen Venäjään ja venäläisiin oli siellä jo toinen, eikä siellä myöskään pukukysymyksen tiellä enää voi-

Kuva 1. V:n 1812 jääkäri-aliupseeri. Aliupseeriarvon merkkeinä kauluksen ja hihankäänteiden kultakaluunat.

Non-commissioned Jaeger officer of 1812. Gold lace on the cuffs of the sleeves and on the collar are signs of rank of a non-commissioned officer.

nut olla sellaisia perinteitten pohjalla liikkuvia tunne-esteitä kuin muualla Suomessa. Tästä johtuen — sekä ehkäpä osaltaan myös Pietarin läheisyyden takia — tämän läänin alueella koottu 3. eli Viipurin jääkärirykmentti muodostuikin univormultaan molempia toisia rykmenttejä ”venäläisemmäksi”.

3. Jääkärirykmentin komentajana ja samalla Viipurin läänin maaherrana toimi tarmokas Carl Stjernvall, joka — läänin alueella voimassa ollutta vanhaa väenotto-oikeutta hyväkseen käyttäen — oli saanut rykmenttinsäkin koottua verrattoman nopeasti, vain parin kuukauden kuluessa. Samalla tarmolla ja innolla hän tarttui myöskin pukukysymykseen. Jo ennen rykmentin kokoontumista hän oli viimeistään marraskuun alussa antanut valmistaa malliunivormut ja lähettänyt sitten yhden upseerin, yhden aliupseerin ja yhden jääkärin niihin puettuina Pietariin. Siellä Armfelt Suomen asiain komitean puheenjohtajan ominaisuudessaan esitteli puvut keisarille, joka tässä esittelyssä hyväksyi univormun sekä kuosiltaan että väriltään. Marraskuun 13. p:nä Armfelt lähetti Stjernvallille kirjallisen määräyksen tämän univormun ottamisesta toistaiseksi käytäntöön.⁵⁾

Tämän univormun asetakkina oli Ranskan vallankumouksen muotiin tuoma frakki, joka sen jälkeen oli nopeasti levinnyt yli koko Euroopan ja joka oli ollut käytännössä myös Ruotsi-Suomen armeijassa 1790-luvun alkupuoliskolta lähtien. Viipurin rykmentin frakki oli kuosiltaan venäläisen v:n 1812 pukusäännön mukainen. Vyötäisten suorasta leikkauksesta lähtevä hännys oli kaksiliepeinen. Liepeet olivat molemmin puolin reunustetut eri värisellä veralla ja yhdistetty alhaalla napeilla toisiinsa. Vyötärön korkeudella oli selässä edelleen kaksi rinnak-

kaista nappia. Frakin rintamuksessa oli kaksi samansuuntaista nappiriviä, kummassakin 6 nappia. Korkea pystykaulus oli edessä suljettu hakasin. N.s. brandenburgilaisen hihankäänteiden laatat oli varustettu kolmella nappilla.⁶⁾

Kuusiltaan edellä esitetyn kaltaisena Viipurin rykmentin frakki oli valmistettu myös venäläisittäin tummanvihreästä verasta. Rykmentin tunnuksena oli kauluksen, olkaimien, hihankäänteiden ja niiden laattojen sekä hännnyksen lievekäänteiden vaaleansininen väri. Valkoisissa napeissa ja upseerien sinipohjaisissa epoleteissa oli läänin tunnuksena W-kirjain. Upseerien frakki oli muuten samankaltainen, mutta sen hännnyksen liepeet olivat tavallista jonkin verran pitemmät ja varustetut kolminappisin taskunläpin. Frakin kauluksessa oli upseereilla lisäksi päällekkäin kaksi kultaompeleista kaluunaa. Aliupseerien kauluksen etu- ja alareunassa sekä hihankäänteiden yläreunassa kiersi kulta-kaluuna.⁷⁾

Myös Ranskan vallankumouksen muotiin tuomat, tiukasti ruumiinmukaiset ja noin säären puoliväliin ulottuvat housut, n.s. pantalonit, olivat väriltään — vastaavista venäläisistä joukko-osastoista siten poiketen — harmaat ja varustetut vaaleansinisin saumanauhoin. Näiden housujen ja niiden kanssa käytettyjen saappaiden tai nahkaisten säärystimien asemasta käytettiin kesäaikana — toukuu-kuun 1. päivästä lähtien — valkoisia palttinahousuja, jotka niinikään ruumiinmukaisina vedettiin lyhyiden puolisaappaiden (halfstflor, stöfletter) ylitse ja jotka ulottuivat jalkapöydän päälle.⁸⁾

Upseerien puvustoon kuuluivat lisäksi venäläiseen tapaan pitkät ja suorat ratsastushousut ("rethouser"), joiden sisäsaumat ja lahkeensuut olivat nahoitetut ja joiden ulko-

saumoja seurasi vyötäisiltä lahkeensuuhun saakka ulottuva harvahko nappirivi. V:n 1814 jälkeen ratsastushousuissa tapahtui se muutos, että nahoitus poistettiin tykkänään ja ulkosaumat varustettiin verkaisin saumanauhoiin. Upseeripuvustoon kuuluivat edelleen n.s. sortuutit (surtouter) — epoletin varustetut, pitkät, varsinaisen univormun päällä kannettavat takit — sekä silkkinen vyö ja pitkät, silkkiset miekantupsut.⁹⁾

Sekä 1. että 2. jääkärirykmentti sijaitsivat entisen ruotsalaisen Suomen alueella. Aikaisemmin esitetyistä syistä pyrittiin niiden univormuissa jatkamaan entisiä Ruotsin-ajan perinteitä. Kysymys oli tällöin kuitenkin yksinomaan väreistä, sillä yhteistä ranskalaista kuosia noudattavien venäläisten ja ruotsalaisten univormujen välillä ei ollut kovinkaan oleellisia eroavaisuuksia.

Ruotsin-vallan loppuaikana suomalaisrykmenttien yleisimpänä pukuvärinä oli ollut harmaa. Harmaa määrättiin nyt myös kahden ensimmäisen jääkärirykmentin univormun yleisväriksi. Kun "ornamentit" eli kaulukset, olkaimet, hihankäänteet ja hännysten lievekäänteet kaiken lisäksi olivat vihreät, niin univormu oli väreiltään suurin piirtein samanlainen kuin entisen Savon jääkärirykmentin, mikä joukko-osasto sitäpaitsi oli v:n 1812 keisarillisen rekriiptin mukaisesti ollut värvätyn sotaväen organisatorisenakin esikuvana.

Tämä värien yhtäläisyys lieneekin huolestuttanut Armfeltia, koska hän siihen tätä univormua koskevaan, Suomen sotaväen tarkastajan kenr.maj. A. F. Palmfeltin esi-

Värikuvaliite:

V:n 1819 suomalainen jääkäri ja jalkaväkisotilas.

Finnish Jaeger and infantry soldier of 1819.

tykseen, joka oli varustettu myös kangasnäyttein, oli hyväksymisensä ohella merkinnyt sivuhuomautuksena: "Mitä tummempi harmaa väri, sitä parempi." ¹⁰⁾ Savon joukkojen puvun väri oli ollut vaaleanharmaa. On merkille pantavaa lisäksi, että Armfelt ei kaikesta päättäen hankkinut tälle puvulle keisarin hyväksymistä. Puolisentoista vuotta myöhemmin Armfelt toikin huolestumisensa selvin sanoin julki kirjoittaen Stjernvallille maaliskuussa 1814 seuraavasti: "Kun harmaat takit osoittautuvat suomalaiseksi eikä venäläiseksi univormuksi, niin merkitsee se sitä, että me emme missään halua lähestyä Venäjää, vaan teeskennellä itsenäisyyttä, vaikkakin vielä salaa, mikä osoittaa meidän nurjamielisyyttämme pikkuasioissakin äiti isänmaata — la mère patrie — kohtaan." ¹¹⁾

Tätä ennen ei huolestumiseen oikeastaan vielä ollutkaan ollut ajankohtaista aihetta, sillä vasta juuri näihin aikoihin, kevättalvella 1814, 1. ja 2. jääkärirykmentti saivat asianmukaiset varusteet. Syynä tähän vitkasteluun olivat olleet raaka-ainevaikeudet. Maassa olleet vähäiset verkavarastot oli käytetty jo Viipurin rykmentin puvustoon. Venäjältä enempää kuin Ruotsistakaan ei ollut riittävän suurta verkamäärää saatavissa. Alan kotimainen tuotanto oli näihin aikoihin melko vähäinen. Armfeltin aloitteesta oli tosin yritetty tilata koko puvusto Englannista sinne lähetetyn mallivarustuksen mukaisesti. Tämä toimitus kuitenkin viipyi, ja kun Steinheil ryhtyi jälleen — Armfeltin hoitaman viransijaisuuden jälkeen — hoitamaan kenraalikuvernöörin tehtäviä, tästä tilauksesta tykkänään luovuttiin. ¹²⁾

Silloin — kesäkuun puolivälissä 1813 — edessä olleitten rykmenttien harjoituskokousten johdosta Steinheil määräsi, että hukkaamatta aikaa odottamalla varusteiden saa-

pumista Englannista oli tyydyttävä toistaiseksi hankki-
maan miehille buldaanista eli "raavelliinasta" valmistetut
hihalliset liivit eli "röijyt" (kollett). Nämä oli hankittava
ennen heinäkuun loppua harjoituskokousten alkaessa elo-
kuun 14. p:nä.¹³⁾

Näyttää kuitenkin siltä, että rykmentit saivat osallistua
harjoituskokouksiinsa ilman näinkin puutteellista univor-
mua. Ainakin 1. jääkärirykmentin komentaja ev. Reuter-
skjöld ilmoitti heinäkuun alussa, että vihreät verkaliivit —
harmaata verkkaa ei ollut saatavissa — sekä myös määrä-
tyt valkoiset pitkät housut ehdittäisiin saada valmiiksi
syyskuun alkuun mennessä, sikäli kuin tarvittavat määrä-
rahat heti myönnettäisiin.¹⁴⁾ Tilanne ei näytä olleen
juuri sen valoisampi myöskään 2. jääkärirykmentin koh-
dalta. Seuraava ote tämän rykmentin komentajan, eversti
Ehrnroothin kirjeestä antanee pukuvaikeuksista — sekä
itse tästä tilapäispuvusta — riittävän selvän käsityksen ja
kuvan:

"...har jag genom compagnie cheferna fogat anstalt att Corp-
raler och Trumslagare få västar med ärmor af grått vadmal med
gröna kragor, och Under-Officerarene så vidt möjligt är af samma
slag Syrtouter, när de nu härtill fördes med lärfts långbyxor, blir
det dock en slags uniform utaf — men huruvida Officerarene inom
den korta tiden få sig syrtouter och byxor, vet jag ej, jag har i
mina ordres tillåtit dem, som intet har någon utväg till kläde, att
förse sig med nämnde persedlar af vadmal..."¹⁵⁾

Upseerien puvustosta Armfelt oli helmikuun 25. p:nä
1813 nimenomaan määrännyt, että heidän oli toistaiseksi
käytettävä tummanharmaita, vihrein kauluksin ja hihan-
kääntein sekä kullatuin napein varustettuja "sortuutteja"
sekä niiden kanssa tummanharmaita ratsastushousuja.¹⁶⁾
Tästä huolimatta Reuterskjöld oli kuukautta myöhemmin
katsonut olevansa pakoitettu myöntämään rykmenttinsä

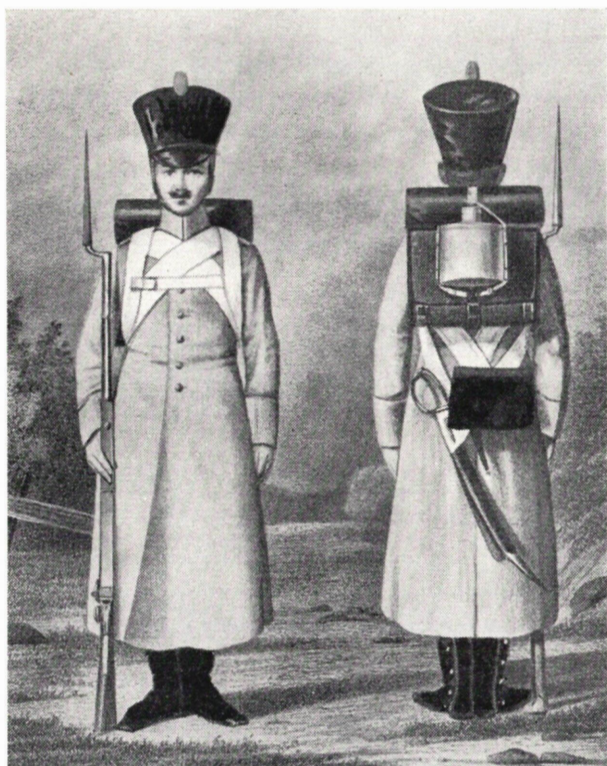
*Kuva 2. V:n 1819 jalkaväkirykmenttien upseeri ja aliupseeri.
Officer and non-commissioned officer of the infantry regiments of 1819.*

upseereille luvan käyttää univormun puutteessa "niitä vaatteita, joita heillä on".¹⁷⁾

Syksyllä kuitenkin saatiin vaikea verkakysymys ratkaisuun eversti Ehrnroothin matkustaessa silloin Ruotsiin ja tehdessä Norrköpingissä sopimuksen tarvittavan verkamäärän toimittamisesta Suomeen. Tämä verkka saapuikin Turkuun vuodenvaihteen tienoilla. Tällöin annettiin määräys, että kaupunkiin oli lähetettävä "yksi korpraali ja yksi pulska (prydlig) mies", jonka jälkimmäisen mukaan oli siellä valmistettava malliunivormu. Helmikuun lopulla pidettyjen palkkauskokousten yhteydessä otettiin miehistä mitat, minkä jälkeen komppanianpäälliköt saivat tehtäväkseen järjestää alueillaan räätälinverstaita univormujen valmistamiseksi. Puvuston oli oltava valmiina huhtikuun 1. päivään mennessä.¹⁸⁾

Tämän 1. ja 2. jääkäriyrykmentin puvun väreistä on jo aikaisemmin tehty selkoa. Kuosiltaan se oli Viipurin rykmentin univormun kaltainen eli siis v:n 1812 venäläistä mallia. Myös muut varuskappaleet olivat samat kuin Viipurin rykmentissäkin. Tässä yhteydessä voitaneen täydentäen mainita, että miehistön puvustoon kuului lisäksi harmaa, korkeakauluksinen ja edestä 7 napilla napitettava päällystakki, jonka kaulus oli Viipurin rykmentissä vaaleansininen, toisissa rykmenteissä vihreä. Upseerien päällystakki lienee ollut venäläisen mallin mukaisesti viittainen sekä varustettu tavallisen pystykauluksen lisäksi leveällä, olkapäiden ylitse riippuvalla kauluksella.¹⁹⁾

Armfeltin edellä esitetyt epäilykset osoittautuivatkin ennen pitkää aiheellisiksi, sillä Pietarissa alkoi suomalaisrykmenttien harmaa puvunväri herättää huomiota. Asiaan oli jo sitä ennen "kauan kiinnitetty huomiota", kun se vih-

Kuva 3. V:n 1819 jalkaväkisotilas päällystakkeineen ja täysine varustuksineen.

Infantry soldier of 1819 with over-coat and complete equipment.

doin tuli virallisesti esille Venäjän yleisesikunnan päällikön, ruhtinas Wolkonskin kenraalikuvernööri Steinheilille elokuun 22. p:nä 1817 lähettämän kirjeen mukaan seuranneen memoriaalin muodossa. Tässä memoriaalissa todettiin ensin, että "harmaa väri ei näytä nykyisissä oloissa sopivalta"

(la Couleur Grise ne paroît quere convenable dans les circonstances actuelles). Wolkonskij katsoi "velvollisuudekseen ehdottaa", että suomalaisrykmenttien venäläismallinen puku muutettaisiin väriltään vihreäksi, varustettuna vaaleansinisin kauluksin ja samanvärisin hihan- sekä hienyksen lievekääntein. Kullatuissa napeissa oli tämän ehdotuksen mukaan oltava Venäjän kotkan keskelle sovitettu Suomen vaakuna.²⁰⁾

Syyskuun 26. p:nä 1817 uusi pukumalli virallisesti vahvistettiin. Tämä keisarillinen pukumääräys näyttää olleen aivan ylimalkainen vahvistaen vain Wolkonskijn ehdotuksen.²¹⁾ Pukumallin yksityiskohtaiseen määräämiseen ei ollutkaan kiirettä, sillä useimpien pataljoonien univormut olivat sellaisessa kunnossa, että niitä voitiin käyttää vielä pari vuotta eteenpäin. Poikkeuksena oli v:nä 1818 perustettu Helsingin Opetuspataljoona, jolle oli alunperin jaettu Vaasan pataljoonan vanhoja, kuluneita varusteita. Helsingin pataljoona saikin niin ollen ensimmäisenä uudet univormut seuraavan keväällä 1818 vahvistetun mallin mukaisina:

"Soldatens uniform af mörkgrönt kläde; krage mellanblå. Epouletter af samma färg som kragen, med en hvit knapp; Reväret af samma färg som kragen, med 7 st: hvita knappar å hvarje sida, att häcktas med 24 st: häckten, kragens inberäknade; Upslag af samma färg som kragen; klaffen på uppslagen lika med uppslaget och derpå 3:ne knappar; Uppvecket på skjörtet lika med kragen och i nedra endan, der bägge klaffarne mötas, en hvit knapp, skjörtet 13 tum långt, med 2:ne hvita knappar i lifvet; fodret rödt; klädes pantaloner af hvitt kläde som gå ned på smalbenet; svarta klädes stöflätter med 12 hvita knappar; sommar pantaloner af rafvelduk i likhet med de som af Ryska Militairen nyttjas; samt foder byxor; Dessutom har Hans Majestät Kejsaren i Näder behagat stadga:

1:o att Stabs och Öfver Officerare vid Finska Undervisnings

Bataillon böra hafva Epouletter af Silfver, fodrade med ljusblätt kläde, äfven som Epoulett fästen.

2:o Officerare nyttja Lång-Byxor af hvitt och äfven grönt kläde, samt stöflar.

3:o att om sommaren bäres så väl af Öfver Officerare som manskapet vid parader och större tillfällen långa byxor på sätt som Ryska Trouppen.

4:o Kivrarne prydda med en granat af 3:ne lågor och plymer för Grenadier Compagniet, kivrarne för de öfrige annars af samma form som för Infanterierne i Ryssland är bestämt.

5:o Vikischketter, Cordan, port'Epén med mera, af samma beskaffenhet som för Ryska Arméen i allmänhet äre faststälde." 22)

Tässä uudessa univormussa kiinnitty huomio lähinnä n.s. revääreihin. Nämä vaaleansiniset, koristeelliset rintakäänteet napitettiin kesäaikaan — sekä juhlatilaisuuksissa myös talvisin — 7 napilla sivuille itse frakin ollessa suljettuna hakasin. Revääreillä oli myös käytännöllinen merkityksensä, sillä talvisin kiinninapitetuina ne muodostivat lämpimän rintakappaleen.

Oman uuden lisänsä univormuun toivat myös mustat, valkoisten verkahousujen ja nauhoitettavien kenkien päälle napitettavat verkadamaskit 12 valkoisine nappeineen.

Varsinaisista jääkärirykmenteistä määrättiin elokuussa 1818, että niiden univormun oli oltava samanlainen kuin Helsingin opetuspataljoonankin. Ainoana rykmenttien välisenä eroituksena oli tämän määräyksen mukaisesti rykmenttien numerot olkaimissa ja epoleteissa. 23)

Uusien univormujen oli oltava valmiina seuraavan vuoden harjoituskokouksiin mennessä. Tätä ennen tapahtui kuitenkin Suomen sotaväen organisaatiossa se muutos, että kaksi ensimmäistä rykmenttiä muutettiin jalkaväeksi 3. rykmentin pysyessä edelleenkin jääkärirykmenttinä. Tämä

muutos aiheutti puolestaan muutoksia myös annetuissa pukumääräyksissä. Molempien jalkaväkirykmenttien univormun esikuvana oli kuitenkin edelleen Helsingin Opetuspataljoonan puku valkoisine ja hopeisine varusteineen: patruunatasku- ja sivuaseväineen, upseeriepoletteineen, kauluskaluunoineen ja nappeineen. Jääkärirykmentin puvusta sen sijaan määrättiin seuraavaa:

”Kiverten med hvita granat, hvita kisketter, hvitt Batl. märke med prick; Uniformen mörkgrön; Kragen lika med Rocken innan och utan samt en ljusblå kant omkring kragen; Epouletterne ljusblå fodrade med grönt kläde och knäppta med hvit knapp; Revärer af lika kläde med Rocken, kantade med ljusblått, samt att uppknäppas med 7 st. hvita knappar; Uppslaget af samma färg som Rocken, med ljusblå kant; klaffen på uppslaget ljusblå med 3:ne hvita knappar; uppvecken på Skjörtet lika med Rocken, med ljusblå kant samt en hvit knapp vid bägge hörnen nedtill; skjörtet med invikning för att bemärka fickan, kantad med ljusblått kläde; 2:ne hvita knappar i lifvet; Rocken att igenhäcktas med 24 st. häcktar och derunder en grön klaff. Byxorna långa gröna som gå ned på Smalbenet, uti sido sömmen en ljusblå kant; Damasker af svart kläde med plöser och 12 st. små hvita knappar. Skor att snöra framtill.”²⁴⁾

Huomattavin eroavaisuus jalkaväkirykmenttien ja jääkärirykmentin univormujen välillä oli siis siinä, että viimeksimainitun univormun kaulus, rinta- ja hihankäänteet sekä hännnyksen lievekäänteet olivat samaa vihreätä verkkaa kuin itse takkikin, mutta varustetut vaaleansinisin reunusnauhoin. Housut olivat nekin jalkaväkirykmenttien valkoisista housuista poiketen vihreät ja varustetut vaaleansinisin saumanauhoin. Vyövarustus oli musta.

Uudet sotilaspuvut olivat ensimmäisen kerran käytössä Aleksanteri I:n vieraillessa syyskesällä 1819 Suomessa ja tarkastaessa syyskuun 11. p:nä sotaväkemme Luolajan eli Parolan leirillä. Tätä paraatipukua ei yleensäkään saanut käyttää muissa kuin sotaväentarkastajan määräämissä

juhlatilaisuuksissa. Sellaisissa muissa tapauksissa, jolloin sotaväen piti olla ”paremmin puettu”, käytettiin edelleen vanhaa univormua. Harjoituspukuna komppanian- sekä useimmiten myös pataljoonanharjoituksissa käytettiin hihallisia liivejä eli jakkua. Leirikokousten välillä säilytettiin miehistön univormut kunkin rykmentin alueilla sijaitsevissa varusaitoissa. N.s. kirkkoharjoituksissa sekä marsseilla harjoituspaikoille käytettiin vanhoja, miehistölle jaettuja varusteita. Lomalle päästetyt Helsingin Opetuspataljoonan sotilaat eivät hekään saaneet loma-aikanaan käyttää varsinaisia sotilasvarusteita.²⁵⁾

Aliupseerien univormu oli kauluksen ja hihankäänteiden kultakaluunaa lukuunottamatta samanlainen kuin miehistönkin. Päällikön luvalla he saivat käyttää — ei kuitenkaan paraateissa ja suuremmissa harjoituksissa — upseerien tavoin pitkiä, harmaasta verasta tehtyjä ratsastushousuja varustettuina sinisellä saumanauhalla. (Upseereilla

Kuva 4. V:n 1826 upseeriunivormu suorine, vihreine ja sinisellä saumanauhalla varustettuine housuineen.

Officer's uniform of 1826. Straight green trousers with blue bands at the seams.

oli näissä v:n 1814 venäläisen mallin mukaisissa ratsastushousuissa sinisen saumanauhan molemmin puolin lisäksi 1 $\frac{1}{4}$ tuuman levyinen sininen nauha.) Aliupseereilla oli myös oikeus käyttää upseerimallista, n. 3 tuumaa polven alapuolelle ulottuvaa n.s. sortuuttia, joka oli valmistettu tummanvihreästä verasta ja varustettu samanvärisin hihankääntein sekä vaaleansinisin kauluksin. Upseerisor-tuutin vuori oli sininen, aliupseereilla sitä vastoin joko tummanvihreä tai musta. Upseerien epoletteja vastasivat ali-upseerien sortuutin siniset, rykmentin numerolla varustetut olkaimet. ²⁶⁾

Selvistä määräyksistä huolimatta esiintyi sekä upseerien että aliupseerien pukeutumisessa keikarimishalusta johtuvaa kurittomuutta, joka antoi mm. sotaväen tarkastajalle sekä kenraalikuvernöörillekin aihetta huomautuksiin. Varsin kuvaava tässä suhteessa on eräs Steinheilin vuonna 1820 antama päiväkäsky, jossa hän totesi ”muutamien herrojen upseereiden n.k. keikarimaisuudesta, univormunsa häpäisten, käyttävän paidan (chemisette) kaulusta kaulaliinan yläpuolella, huolimatta siitä, että se on kaikkein korkeimmin kielletty; toiset eivät pidä univormuaan kiinninapitetuina sekä käyttävät ratsastushousujen asemasta leveitä matruusinhousuja; toiset jälleen käyttävät sateenvarjoa, tätä aivan tarpeetonta räsitystä (denna öfverflödiga börda för handen).” ²⁷⁾

Upseerien pukeutumisesta ja puvustosta antanee edellä esitetyn lisäksi seuraava v:n 1821 pukusääntö melko tyhjentävän kuvan:

1:o *Under Sommar Månaderne*, som beräknas ifrån den 1. Maji till den 1. October, uppknäppas revärerne så väl för Off:re som Manskap.

Officerares *Gala Uniform* blifver då: Kiver med Echarpe och hvita linne långbyxor, vid hvilka tillfällen Stabs Off:re och Adjutan-

ter nyttja hvita pantalonger af kläde el:r Casimir med krag Stöflar.

I mindre parad eller enär sådant särskilt tillåtes, nyttjas kiver med Echarpe samt grå Rethouser, då af Stabs Off:re och Adjutanter äfven desse få bäras.

Stabs Off:re och Adjutanter då de icke äro i fronten tillåtas, att vid dessa tillfällen bruka Hatt.

Kiver utan Echarpe med grå rethouser nyttjas vid alla tillfällen utom fronten, såsom vid Vaktparader, mindre Exercicer m:m: då Stabs Off:re och Adjutanter äga tillstånd att nyttja gröna pantalonger med Hatt.

Utom tjensten få öfrige Off:re äfven nyttja gröna pantalonger med höga Stöflar samt Hatt; hvarigenom den allmänna regel uppkommer att af desse Offre Hatten aldrig vid andra tillfällen får begagnas då däremot Kiverten alltid nyttjas, utom till gröna pantalonger.

2:o Under Vinter månaderna, som beräknas ifr. den 1. October till den 1. Maji, tillknäppas revärerna, utom vid de tillfällen som 5:te regeln för Vintern ofvanföre ²⁸⁾ omnämnas.

Officerares Gala Uniform är då: Kiver med Echarpe och grå rethouser, men för Stabs Off:re och Adjutanter hvita pantalonger med krag Stöflar, utom vid Jägare Regimentet, där Stabs Off:re och Adjutanter hafva gröna pantalonger med krag Stöflar. — För öfrigt gäller hvad här ofvanföre finnes stadgad och utsatt.

3:o Ut i Societeter få H:rar Officerare nyttja gröna rethouser med ljusblå lister, hvartil nyttjas Hatt. — Till desse sistnämnde äfvensom till grå rethouser kan äfven nyttjas Fouraschka, hvilken då alltid bör vara enligt med den form som för regementerna finnes stadfäst.

4:o Surtouter med Epauletter nyttjas uti mindre Exercicer och tjenstgöring, samt utom tjensten; men nyttjas då endast fouraschka samt grå el:r gröna rethouser.

5:o Observeras: att då Officerare vid parader och i tjensten bära Hatt, nyttja de densamma rätt med axlarne; men de Officerare som hafva Aiguillette, nyttja Hatten med ena hörnet framåt.

6:o På landet äga Herrar Officerare frihet att nyttja Civila kläder, hvarvid dock undvikas, att blanda någon Uniforms persedel. — Men uti Städer och där Militaire finnes, skall Uniformen alltid brukas." ²⁹⁾

Kun vuonna 1823 Suomen kenraalikuvernööriksi nimetty kenr.luutn. Zakrevskij seuraavana vuonna ryhtyi hoitamaan virkatehtäviään, niin saatettiin piankin panna merkille hänen pyrkimyksensä sotalaitoksemme venäläistämiseksi sekä myös Suomen valtiollisen erikoisaseman kumoamiseksi. Nämä hänen pyrkimyksensä eivät voineet olla herättämättä vastarintaa ja erimielisyyksiä, joista eräänä tuloksena oli Suomen sotaväen silloisen divisioonanpäällikön kenr.maj. Ehrnroothin ero virastaan vuonna 1826 ja venäläisen kenr.maj. Stewen-Steinheilin nimittäminen hänen tilalleen.³⁰⁾

Sotaväkemme venäläistäminen ilmeni ennen kaikkea venäjänkielen ottamisessa virka- sekä myöhemmin myös komentokieleksi. Jo v:n 1826 alussa oli myös määrätty, että suomalaisiin rykmentteihin ei saanut ottaa muuta kuin määrättyissä poikkeustapauksissa sellaisia sotilaita, joilla ei ollut pätevää todistusta venäjänkielen taidosta. On luonnollisesti selvää, että myös suomalaisen sotilaspuvun suhteen pyrittiin samaan venäläistämiseen ja siten noudattamaan myös niitä muutoksia, joita Venäjän armeijassa tapahtui.³¹⁾

V:n 1825 alussa lähetettiin Helsingin Opetuspataljoonasta 1 upseeri, 1 aliupseeri, 1 torvensoittaja sekä 1 sotamies Pietariin ottamaan siellä vastaan mallikappaleet uutta univormua varten. Varsinaisessa univormussa tehdyt muutokset lienevät kuitenkin rajoittuneet siihen, että tähän asti erillään olleet hännynksen liepeet määrättiin nyt ommeltaviksi yhteen. Frakin vuorin väri lienee myös muuttunut punaisesta vihreäksi.³²⁾

V:n 1826 alussa lähetettiin jälleen vastaavanlainen komennuskunta Pietariin. Tämän jälkeen annetuissa pukumääräyksissä poistettiin uuden venäläisen pukumallin mu-

kaisesti valkoiset verkahousut sekä pitkät damaskit käytännöstä. Niiden tilalle tulivat pitkät ja suorat, vihreästä verasta valmistetut sekä sinisellä kapealla saumanauhalla varustetut housut sekä matalat kengät mataline mustine damaskeineen.³³⁾ Frakin rintakäänteet näyttävät säilyneen siitä huolimatta, että Venäjällä siirryttiin tänä vuonna kaksirivisistä yksirivisiin takkeihin. Jonkin aikaa myöhemmin siihenastinen valkoinen vyövarustus määrättiin vaihdettavaksi — tai värjättäväksi — mustaksi. V:na 1827 määrättiin myös Helsingin Opetuspataljoonassa jo käytäntöön otetut valkoiset käsineet vaihdettaviksi venäläisen mallin mukaisiin vihreisiin verkakäsineisiin. Mainittakoon myös, että viimeistään 1827 tulivat käytäntöön mustat vahakangassilinterit, joissa päällystakkia kannettiin tornisterin päälle kiinnitettyinä. Kuten oheisen värikuvan jääkärivarustuksesta selviää, oli päällystakkia tätä ennen kannettu vyötettynä vasemman olkapään ylitse.³⁴⁾

V:na 1826 määrätyt muutokset eivät kuitenkaan silloin ehtineet enää tulla voimaan, sillä suurin osa univormuista oli valmiiksi leikattu ja osittain ommeltukin entisten mallien mukaisesti jo ennen näitä määräyksiä.³⁵⁾ Univormun pitkän käyttöajan huomioon ottaen on kyseenalaista, ehtivätkö nämä määräykset myöhemminkään saada käytännöllistä merkitystä, sillä jo keväällä 1829 näyttää hallituspiireissä kypsyneen ajatus suomalaisten tarkk'ampujapataljoonien lakkauttamisesta, mikä sitten seuraavana vuonna tapahtuikin. Eräs vaihe Suomen sotaväen historiassa oli päättynyt.

LÄHDEVIITTAUKSET.

1) Generalinspektören: Ank. bref 1812 n:o 1, Armfelt Palmfeltille 2. 9. 1812: "Att Truppens beklädnad, den Kronan består och Hans Kejsrerliga Majestät önskar måtte blifva enkel, men snygg och så litet kostsam, som möjligt är, men hvilken dock bör upfylla hvad god smak i afseende på uniformens rätta bildande fordrar, framdeles i Nåder skall bestämmas..."

2) Bonsdorff s. 128: "Vårt intresse vore att *i allt vad som möjel. är* och som med heder och konstitution är förenligt rappochera oss till ryska militären."

3) Borodkin I, s. 443, Bonsdorff s. 129—130.

4) Bonsdorff s. 39, 69. Äärimmäistä vastakkaista kantaa edusti eräs v:n 1811 anonymi ehdotus, jonka mukaan Suomen sotaväen olisi ollut puvun, aseistuksen, harjoituksien, komentokielen yms. suhteen täydellisesti seurattava venäläisiä esikuvia, Bonsdorff s. 28.

5) Generalinspektören: Ank. bref 1821: Broberg Reuterskjöldille 19. 4. 1821. Mielenkiintoista on panna merkille, että syysk. 18. p:n reskriptistä huolimatta, jonka mukaan sotaväen tarkastajan oli tehtävä ehdotus univormusta, Stjernvall hoiti pukukysymyksen suoraan Armfeltin välityksellä.

6) Wiborgs bataljon: Ank. bref 1818, Reuterskjöld Brobergille 29. 12. 18: "...Längden på Uniforms skörten, upvecklen, ficklåcken, och den öfriga Snitten lika med hvad Regementerne förut burit, och nu vid Ryska Militairen är brukligt..." Adjeshdi X, s. 196.

7) Kts. ed. Vrt. myös Gripenberg: Anteckningar 1892, s. 258. Generalinspektören: Ank. bref 1821: Broberg Reuterskjöldille 19. 4. 21.

8) Generalinspektören: Ank. bref: Broberg Palmfeltille 24. 3. 13, Knorring P:lle 10. 4. 13, Stenheil P:lle 19. 12. 14.

9) Bok öfver ank. Expeditioner rör. Finska Militären 14. 3. 13. Generalinspektören: Ank. bref: Ehrnrooth Palmfeltille 16. 4. 13. Adjeshdi X, s. 201, 215.

10) Generalinspektören: Ank. bref 1812, n:o 6: Palmfeltin memoriaali.

11) Bonsdorff s. 131: "Sedan grå rockar visa sig som finsk, ej rysk uniform, så heter det, att vi uti intet vilja rappochera oss med Ryssland, utan affektera en självständighet, ehuru heml. ännu, som bevisar även i småsaker vår aversion för la mère patrie."

- 12) Borodkin I, s. 445, Anteckningar, 1893, s. 182.
- 13) Generalinspektören: Ank.bref: Steinheil Palmfeltille 15. 6. 13.
- 14) Generalinspektören: Ank.bref: Reuterskjöld P:lle 5. 7. 13.
- 15) Generalinspektören: Ank.bref: Ehrnrooth P:lle 16. 4. 13.
- 16) Bok öfver ank. Expeditioner, 14. 3. 13.
- 17) Anteckningar, 1893, s. 184: "den af officerarene, som ej kan få ihop någon mundering, får nytja de kläder han kan äga."
- 18) Anteckningar, 1893, s. 186. Generalinspektören: Ank.bref 21. 10. 13.
- 19) Bok öfver Expeditioner, 23. 3. 14. Wiborgs bataljon: Ank. bref 29. 12. 18. Adjeshdi X, s. 202.
- 20) Generalinspektören: Ank. bref: Steinheil Reuterskjöldille 25. 9. 17.
- 21) Generalinspektören: Ank. bref 1824: Venäjän yleisesikunnan kirje Suomen sotaväen päällikölle 27. 8. 24. — Erään toisen tiedon mukaan keisari olisi vahvistanut uuden pukumallin jo 21. 8. 17, Wiborgs bataljon: Ank.bref: Broberg Wärnhjelmille 10. 10. 17.
- 22) Divisions Ordres n:o 1: Reuterskjöld Bremerille 28. 3. 19.
- 23) Mm. Wiborgs bataljon: Ank. bref: Reuterskjöld Brobergille 29. 12. 18.
- 24) Generalinspektören: Brefkonceptbok 1819: Reuterskjöld Brobergille 10. 4. 19.
- 25) Wiborgs bataljon: Ank.bref: Klick Wärnhjelmille 11. 7. 18. Generalinspektören: Brefkonceptbok: Reuterskjöld Bremerille 23. 1. 19, Reuterskjöld Palmfeltille 17. 5. 19, Reuterskjöld Aminoffille 30. 1. 21, Ehrnrooth Brobergille 12. 6. 22.
- 26) Brefkonceptbok: Reuterskjöld Ehrnroothille 6. 5. 20, Divisions Ordres n:o 1: Reuterskjöld Bremerille 16. 2. 19, Wiborgs bataljon: Ank.bref: Reuterskjöld Brobergille 29. 12. 18.
- 27) Divisions Ordres n:o 1: Steinheilin päiväkäsky 29. 12. 20.
- 28) Tarkoitetaan venäl. pukeutumissäännön 5. kohtaa, jonka mukaan rintakäänteet pidettiin talvella aukinapitetuina ilmoittauduttaessa ensimmäisen kerran kenraalikuvernööriin, komendantin tai päällikön luona sekä määrättyinä juhlapäivinä ja hienoissa tanssiaisissa.
- 29) Generalinspektören: Brefkonceptbok: Ehrnrooth mm. Wärnhjelmille 12. 12. 21.
- 30) Borodkin II, s. 68 ja seur. — Kenr.kuv. F. Steinheil oli adop-

toinut tyttärensä miehen, kenr.maj. Stewenin, joka introdusoitiin Suomessa Stewen-Steinheilin nimellä.

31) Tavastehus bataljon: Regements Ordres n:o V: Broberg Lilljebrunnille 20.1.26, Brefkonceptbok 1829, n:ot 169—173.

32) Brefkonceptbok: Ehrnrooth Klickille 8.1.25, E. Sotakomissariaatille 27.12.25, Adjeshdi X. s. 228.

33) Brefkonceptbok: Ehrnrooth Zakrevskijlle 29.2.26, Broberg mm. Armfeltille 26.6.26, B. Steinheilille 27.7.26, Adjeshdi XIX, s. 175.

34) Mm. Brefkonceptbok: Stewen-Steinheil Brobergille 21.8.26, Sotakomissariaatille 27.1.27. Adjeshdi XIX, s. 175.

35) Tavastehus bataljon: Regements Ordres V: Broberg Lilljebrunnille 3.8.26.

KÄYTETYT LÄHTEET.

Sota-arkisto:

Värvade militären af år 1812:

1) Bok öfver ank. Expeditioner rör. Finska Militären för åren 1812—18,

2) Divisions Ordres 1—2,

3) Generalinspektören: Ankomna bref och handlingar 1812—24,

4) Generalinspektören: Brefkonceptbok 1812—30,

5) Helsingfors Undervisningsbataljon: Munderingshandlingar 1818—26,

6) Tavastehus bataljon: Bref fr. Krigs Commissariatet för åren 1825—28,

7) Tavastehus bataljon: Regements order för åren 1826—27,

8) Wiborgs bataljon: Ank. bref och handlingar för åren 1812—20.

Kirjallisuutta:

1) v. Bonsdorff, Carl, Finländska militärfrågor vid ryska tidens början (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CXLII),

2) Castrén R., Militärfrågor i Finland efter 1809 (Helsingfors Dagblad 1879),

- 3) Gripenberg G. A., Anteckningar rörande den år 1812 uppsatta finska militärens historia (Finsk Militär Tidskrift 1892—94),
- 4) Gripenberg G. A.: Finska Gardet, Helsingfors 1905,
- 5) Huhtala P.: Suomen Valkoinen Kaarti, Helsinki 1935.
- 6) Hirn, Hans: Gustaf Fredrik Stjernvall, Helsinki 1931.
- 7) Meinander K. K.: Anteckningar om finska uniformer (Suomen Museo XV, 1905),
- 8) v. Stein F.: Geschichte des Russischen Heeres, Hannover 1885
- 9) Tegnér, Elof: Gustaf Maurits Armfelt, Stockholm 1905.
- 10) Бородинъ: Исторія Финляндіи I—II, Петербургъ 1909, 1915
- 11) Историческое описание одежды и вооружения рос. войск X, XIX, Петербургъ 1900, 1902.

UNIFORM OF FINNISH SOLDIERS RECRUITED BETWEEN THE YEARS 1812 AND 1830.

After the 1808—1809 war the leading military officers and statesmen of Finland, which had been annexed to Russia as an autonomous Grand Duchy, made several proposals to Czar Alexander I for the founding of a Finnish army. Then for the first time the question arose of forming an army liable for military service. The idea received new impetus when Lieut. Gen. G. M. Armfelt was expelled from Sweden to his native country Finland, and soon after that was invited by the Czar to go to St. Petersburg to act as chairman of the committee appointed to take deal with Finnish affairs. Armfelt, who was highly favored by the Czar, had great opportunities of working in many ways for his country. It was chiefly due to him that a recruited army was established in 1812.

Armfelt's aim was an entirely national army independent of Russian troops, and in this he succeeded. However, he did not want to risk the existence of this army and so he considered it wisest to yield to Russian formalities concerning regulations and matters of secondary importance within the limits of "honour and the constitution". On the other hand it had to be borne in mind that opposition smouldered both among the officers and, also more generally, in other classes of society, as a result of the history of Finland

up to then, including the war which had just been lost. It was not easy to give up old traditions and suddenly adopt oneself to new methods previously avoided. For this reason also the uniform of the recruited army represented a kind of compromise: The uniform of the regiment formed in the Province of Viborg, which had previously been annexed to Russia and was then returned to Finland in 1811, was of Russian style and colour with the exception of the blue regimental colours. The uniform of the other regiments was also of the same, in fact international, model, but the colours were approximately the same as those of the Savo troops under the Swedish rule.

The latter uniform soon began to attract the attention of Russian governmental circles. In 1817 Prince Wolkonsky, Commander of the Russian General Staff, did propose on the grounds "grey hardly seems suitable in present circumstances", that the colour of all the regiments was to be the Russian green. The new uniform was to be adopted in 1818: the green tail coat made according to the design of the Russian guard uniform had a blue collar, blue epaulettes, as well as blue lapels and blue borders to the sleeves and coat tails. The Russian uniform proper at this time was in two parts and without lapels. When in the following year the first two Jaeger regiments were changed to infantry their uniform remained the same. In the Viborg regiment only the collar, epaulettes and the above-mentioned borders were blue.

The reactionary period which began around the middle of the 1820's also reached Finland. Its energetic representative was Lieut. Gen. Zakrevskij, the new Governor General, who on the one hand worked hard to improve the military efficiency of the army, particularly the shooting, but on the other hand russianized it and attempted to abolish the autonomy of the country. After this period most of the changes in the Russian uniforms also affected Finland. However, they were not carried out for it seems that already in 1829 the idea was to do away with the recruited Finnish army and this took place in 1830. Only the Helsinki Training Battalion, which in 1829 had been raised to the status of an imperial guard, remained to continue the traditions of the Finnish army.